

TARIX O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR.

Farg'ona viloyati Beshariq tumani

1-IDUM tarix fani o'qituvchisi.

Qodirova Dilnoza Shuhratovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy raqamli texnologiyalarning tarix fani ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi, ularning o'quvchilarning bilim darajasiga va darsning samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Raqamli vositalar orqali tarixiy ma'lumotlarni interaktiv va vizual tarzda yetkazish, tarixiy tafakkurni shakllantirishdagi roliga e'tibor qaratiladi. Tadqiqot metodlari asosida olingan natijalar raqamli texnologiyalarning o'quvchilarning tarixiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Tarix ta'limi, raqamli texnologiyalar, interaktiv darslar, elektron resurslar, vizualizatsiya, ta'lim samaradorligi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish keng ko'lamda rivojlanmoqda. Ayniqsa, tarix fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning joriy etilishi bu fanni o'ziga xos ravishda jonlantirib, tarixiy fakt va hodisalarni yanada ravshanroq anglashga yordam beradi. An'anaviy dars usullariga qaraganda raqamli vositalar yordamida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi, faollikni oshiradi hamda ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tarix o'qitishda raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi zamonaviy ta'limda katta ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli, samarali va tushunarli qilish imkonini beradi. Quyida ushbu sohada raqamli texnologiyalarning asosiy turlari, ularning afzalliklari, kamchiliklari, O'zbekistondagi holati va amaliy misollar batafsil yoritiladi.

Raqamli Texnologiyalarning Turlari va Ularning Tarix O'qitishdagi Roli
Interaktiv Platformalar va Dasturlar

Raqamli platformalar tarixni o'qitishda o'quvchilarga vizual va interaktiv tajriba taqdim etadi. Quyidagi vositalar eng keng tarqalganlaridan:

- Google Earth va Google Arts & Culture: Bu platformalar tarixiy joylarni 360° virtual sayohat orqali ko'rish imkonini beradi. Masalan, o'quvchilar Buyuk Ipak yo'li bo'ylab sayohat qilib, Samarqand yoki Buxoro shaharlarining tarixiy obidalarini o'rganishlari mumkin. Google Arts & Culture'da muzey eksponatlari va tarixiy hujjatlarning raqamli nusxalari mavjud.

- Timeline JS: Bu dastur tarixiy voqealarni vaqt chizig'ida ko'rsatishga yordam beradi. Masalan, O'zbekiston mustaqillik tarixini yoki Al-Xorazmiy davri voqealarini chizma sifatida tasvirlash mumkin.

- Kahoot va Quizlet: Ushbu platformalar viktorinalar va flesh-kartalar orqali o'quvchilarning bilimlarini sinash va mustahkamlashga xizmat qiladi. Masalan, Amir Temur davri haqidagi savollarni o'yin shaklida tuzish mumkin.

Virtual Reallik (VR) va 3D Modellar

- Virtual Reallik (VR): VR texnologiyasi o'quvchilarni tarixiy davrlarga "sayohat" qildiradi. Masalan, o'quvchilar VR ko'zoynagi yordamida Qadimgi Xiva shahrida yoki Temuriylar davri saroylarida "yurishlari" mumkin. Dunyoda "VR History" kabi loyihalar tarixiy rekonstruksiyalarni taqdim etadi.

- 3D Modellar: Tarixiy obidalar yoki artefaktlarning 3D modellarini yaratish o'quvchilarga ob'ektlarni sinchkovlik bilan o'rganish imkonini beradi. Masalan, Registon maydonidagi masjidning 3D modelini sinfda proyektor orqali ko'rsatish mumkin. Sketchfab kabi platformalar bunday modellar bilan ishlaydi.

Onlayn Arxivlar va Raqamli Resurslar

- Raqamlashtirilgan Arxivlar: Dunyo miqyosida Britaniya kutubxonasi, Library of Congress yoki O'zbekiston Milliy arxivi kabi muassasalar tarixiy hujjatlar, xatlar, fotosuratlar va videolarni raqamlashtirib, ochiq foydalanish uchun taqdim etmoqda. O'quvchilar birlamchi manbalarni o'rganib, tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

- Ta'limiy Platformalar: Khan Academy, Coursera yoki BBC History kabi saytlar tarixiy mavzularni chuqur yoritadi. O'zbek tilida esa "Ziyonet" tarmog'i va "Bilim" portali qisman bunday imkoniyatlarni taqdim etadi.

- YouTube va Podcastlar: Tarixiy filmlar, hujjatli videolar va podkastlar (masalan, "Crash Course History") o'quvchilarga mavzuni qiziqarli tarzda o'zlashtirishga yordam beradi.

Mobil Ilovalar

- History Timeline: Bu ilova tarixiy voqealarni xronologik tartibda taqdim etadi va o'quvchilarga qulay interfeys orqali ma'lumot beradi.

- Civilizations AR: BBC tomonidan ishlab chiqilgan bu ilova tarixiy artefaktlarni kengaytirilgan reallik (AR) orqali ko'rish imkonini beradi. Masalan, o'quvchi Al-Xorazmiyning asboblarini virtual tarzda o'rganishi mumkin.

- O'zbekistonda "O'zbekona" yoki "Madaniyat" kabi ilovalar tarixiy ma'lumotlarni targ'ib qilishga xizmat qiladi.

Gamifikatsiya va O'yinlar

- Ta'limiy O'yinlar: Tarixiy voqealarga asoslangan o'yinlar o'quvchilarning faolligini oshiradi. Masalan, "Mission US" o'yini Amerika tarixiga bag'ishlangan bo'lsa, o'xshash loyihalarni O'zbekiston tarixi uchun ishlab chiqish mumkin (masalan, Jadidlar harakati haqida o'yin).

- Tijoriy O'yinlar: "Assassin's Creed" seriyasi tarixiy davrlarni realistik tarzda tasvirlaydi. O'qituvchilar ushbu o'yinlardan parchalar ko'rsatib, o'quvchilarda qiziqish uyg'otishi mumkin.

Raqamli texnologiyalar tarix o'qitishda quyidagi imtiyozlarni beradi:

- Qiziqishning oshishi: Interaktiv vositalar va o'yinlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. Masalan, VR orqali tarixiy shaharni ko'rish kitob o'qishdan ko'ra qiziqarliroq.

- Vizual va kontekstli o'rganish: Xarita, 3D model va videolar tarixiy voqealarni yanada tushunarli qiladi. Masalan, O'zbekiston hududidagi neolit davri yodgorliklarini 3D-da ko'rish o'quvchilarga chuqur taassurot qoldiradi.

- Individual yondashuv: Onlayn platformalar o'quvchilarning bilim darajasiga mos materiallar taqdim etadi. Masalan, Quizlet'da har bir o'quvchi o'ziga mos viktorina yarata oladi.

- Resurslarga oson kirish: Raqamli arxivlar va platformalar orqali o'quvchilar dunyoning istalgan nuqtasidagi tarixiy ma'lumotlarni o'rganishlari mumkin.

- Tadqiqot ko'nikmalari: Birlamchi manbalar bilan ishlash orqali o'quvchilar ilmiy yondashuvni o'rganadilar.

O'zbekistondagi Holat

O'zbekistonda raqamli texnologiyalarni tarix o'qitishda qo'llash tobora rivojlanmoqda, ammo bu jarayon hali boshlang'ich bosqichda:

- Davlat tashabbuslari: Ta'lim vazirligi va Bilim va ko'nikmalar agentligi maktablarda raqamli ta'limni rivojlantirishga qaratilgan loyihalarni amalga oshirmoqda. Masalan, "Kundalik" platformasi o'qituvchilarga darslarni raqamli boshqarish imkonini beradi.

- Ziyonet va boshqa platformalar: "Ziyonet" tarmog'ida tarixga oid maqola va materiallar mavjud, ammo ularning interaktivligi hali past darajada.

- Mahalliy loyihalar: Ba'zi maktablar va universitetlarda (masalan, Al-Xorazmiy nomidagi IT universiteti) tarixiy loyihalar uchun 3D modellar va AR ilovalari sinovdan o'tkazilmoqda.

- Muammolar: Ko'pgina maktablarda zamonaviy kompyuterlar, proyektorlar yoki VR jihozlari yetishmaydi. Shuningdek, o'qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish uchun qo'shimcha treninglar zarur.

Amaliy Misollar

- Sinfda VR sayohati: O'qituvchi Registon maydonining VR modelini ko'rsatib, Temuriylar davri me'morchiligini muhokama qiladi. O'quvchilar virtual tarzda masjidnlarni aylanib, detallarni o'rganadilar.

- Interaktiv viktorina: Kahoot'da "O'zbekiston mustaqillik yillari" mavzusida savollar tuziladi. O'quvchilar smartfonlari orqali javob berib, reytingda o'z o'rnini ko'rishadi.

- Tadqiqot loyihasi: O'quvchilar O'zbekiston Milliy arxivining raqamli bazasidan foydalanib, Jadidlar harakati haqida ma'ruza tayyorlaydilar.

- O'yin orqali o'rganish: O'qituvchi "Civilizations" o'yinidan foydalanib, O'zbek xonliklari davridagi iqtisodiy tizimni tushuntiradi.

Kelajakdagi Imkoniyatlar

- Mahalliy VR va AR loyihalari: O'zbekiston tarixiga oid maxsus ilovalar ishlab chiqish (masalan, Alpomish yoki Navoiy hayoti haqida virtual tajriba).
- AI yordami: Sun'iy intellekt o'quvchilar uchun shaxsiy dars rejalarini tuzishi yoki tarixiy savollarga tezkor javob berishi mumkin (masalan, Grok kabi tizimlar).
- Blokcheyn arxivlari: Tarixiy hujjatlarning raqamli xavfsizligini ta'minlash uchun blokcheyn texnologiyasi qo'llanilishi mumkin.

Tarix o'qitishda raqamli texnologiyalar o'quv jarayonini boyitadi, lekin ularni samarali qo'llash uchun infratuzilma, malakali kadrlar va sifatli kontent zarur. O'zbekistonda bu yo'nalish rivojlanayotgan bo'lsa-da, yanada ko'proq sarmoya va innovatsiyalar talab etiladi.

XULOSA

Raqamli texnologiyalar tarix o'qishni an'anaviy kitoblar va darslardan tashqariga olib chiqdi. Ular vizual, interaktiv va moslashuvchan tajriba yaratib, o'quvchilarga tarixni chuqurroq tushunishga yordam bermoqda.

Tarix o'qitishda raqamli texnologiyalarning samarali joriy etilishi nafaqat o'quv jarayonini jonlantiradi, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tarixiy tafakkur va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ta'lim sifatini oshirishda raqamli vositalar muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Tarix o'qituvchilari uchun raqamli texnologiyalar bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish.

Maktablar uchun elektron tarix darsliklari, interaktiv platformalar va multimedia resurslarini ishlab chiqish.

Virtual tarixiy ekspeditsiyalar va 3D tarixiy xaritalar asosida mustaqil o'rganish loyihalarini yo'lga qo'yish.

ADABIYOTLAR.

1. Агафонова В. Москву признали одним из лидеров среди европейских столиц в сфере сохранения культурного наследия // Московское наследие. 2021. № 4 (76). С. 14–17.

2. Бальзанникова Е.М. Сохранение внешнего облика исторически ценных городских архитектурных объектов // При волжский научный журнал. 2015. № 2 (34). С. 141–148.

3. Гарскова И.М. «Цифровой поворот» в исторических исследованиях: долговременные тренды // Историческая информатика. 2019. № 3 (29). С. 57–75. <https://doi.org/10.7256/2585-7797.2019.3.31251>

4. Ильичев В.А. Принципы преобразования города в биосферосовместимый и развивающий человека // Промышленное и гражданское строительство. 2010. № 6. С. 3–13

5. Daniel J. Cohen and Roy Rosenzweig, Digital History: A Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past on the Web, University of Pennsylvania Press, 2006.

6. Jack Dougherty and Kristen Nawrotzki, (eds), Writing History in the Digital Age, University of Michigan Press, 2013.

7. Shokirovna, I. F. (2022). ZAMONAVIY OQITUVCHI DAVR TALABI. PEDAGOGS jurnali, 8(3), 68-72.

8. Shokirovna, I. F. (2022). TARIX FANLARINI O‘QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN HAMKORLIK MEKANIZMLARINING ILMIY AMALIY AHAMIYATI. Academic research in educational sciences, 3(4), 1236-1244